

استفاده گسترده از مفهوم تفکر در قرآن کریم/ تفکر در هر چیزی ماهیت آن را روشن می کند

فکر کردن در صورت به کارگیری آن، منجر به شناخت حقیقت می شود و وقتی که انسان از آن استفاده کند...

خبرگزاری مهر- گروه دین و اندیشه: فکر کردن در صورت به کارگیری آن، منجر به شناخت حقیقت می شود و وقتی که انسان از آن استفاده کند، به نشانه های الهی پی می برد. خداوند متعال در قرآن، یکی از ویژگی های اولوالباب را فکر کردن بر می شمارد. یکی از اصول تعلیمات قرآن کریم دعوت به تفکر است؛ مانند تفکر در مخلوقات خدا برای پی بردن به راز آفرینش آنها، تفکر در احوال و اعمال خود برای انجام دادن وظیفه، تفکر در تاریخ و زندگی اقوام گذشته برای شناخت سنن و قوانینی که خداوند برای زندگانی جماعات بشری قرار داده است. قرآن مکرراً کسانی را که تفکر نمی کنند، سرزنش می کند. قرآن کریم در جایی می فرماید: «#171; افلا تتفكرون» (آیا اندیشه نمی کنید؟) (انعام 50) گاه، بعد از تبیین آیات مختلف الهی، اعم از تکوینی و تشریعی می فرماید: «#171; اَفَلَا يَعْلَمُ ۞ يُتَفَكَّرُونَ» (اینها برای آن است که شاید اندیشه کنند). دعوت به تفکر در سراسر قرآن آمده است و به تعبیر علامه طباطبایی، قرآن بیش از سیصد مرتبه، انسان را به تفکر و تذکر و تعقل دعوت کرده است. (طباطبایی) خداوند برای اندیشه ورزی انسان از تعبیر زیر استفاده می کند:

-#171; افلا تعقلون» (چرا اندیشه نمی کنید؟) (آل عمران 65، اعراف 169، هود 51، انبیاء 10 و 67، صافات 138).

-#171; افلا يتدبرون القرآن» (چرا در قرآن تدبر نمی کنید؟) (نساء 82).

-#171; افلا تتفكرون» (آیا اندیشه نمی کنید؟).

-#171; افلا تذکرون» (آیا متذکر نمی شوید؟) (یونس 3، هود 24 و 30، نحل 17، مؤمنون 85، صافات 155، جاثیه 23).

قرآن مجید از یک سو، صاحبان اندیشه و متفکران را می ستاید و از سوی دیگر، مقام کسی را که از عقل و تفکر خود استفاده نمی کند، تا حد حیوان تنزل می دهد: «#171; ان شر الدواب عند الله الصم البکم الذین لا یعقلون» (بدترین جانوران و شقی ترین مردم نزد خداوند کسانی هستند که از شنیدن و گفتن حرف حق کر و لال اند در آیات خدا تعقل نمی کنند) (انفال 22).

بنابراین، با به کار نیفتادن نیروی تفکر، انسان نیز مانند حیوان یا حتی گمراه تر از آن خواهد شد، «#171; ام تحسب ان اکثرهم یسمعون او یعقلون ان هم الا کالانعم بل هم اضل سبیلاً» (آیا پنداری که اکثر این کافران حرفی می شنوند یا فکر و تعلقی دارند؟ اینان در بی عقلی بس مانند چهارپایان اند؛ بلکه گمراه تر و نادان تر) (فرقان 44).

بنابراین، استفاده گسترده ای از تفکر را در قرآن کریم مشاهده می کنیم. با بررسی آیه های قرآن مجید، مفاهیم متعددی را به معنای تفکر کردن و اندیشیدن می توان یافت. مفاهیمی مانند تدبر، تذکر، علم، عقل، شعر، فقه، فهم و خیل، به صورت هم ارز و مترادف مفهوم تفکر به کار رفته است و از آن ها می توان معنای اندیشیدن را فهمید. اما، در قرآن مفاهیم دیگری نیز وجود دارد که معنای متفاوتی با تفکر کردن دارد و عبارت است از تفکیر، غفل، عمی، نسی، لعب، سکر و جهل. با قرار دادن واژه تفکر در بافت مفهومی، می خواهیم به تعریف دقیق تری از آن برسیم.

بررسی تفکر در بافت و سیاق مفهومی قرآن

نمونه ای از به کارگیری واژه تفکر را می توان در فرازی از قرآن کریم، در سوره اعراف دید. خداوند در خطاب به کسانی که پیامبر خدا (ص) را به جنون متهم می کنند، می فرماید: «#171; اولم یتفکروا ما بصاحبهم من جنة ان هو الا نذیر مبین» (آیا نبندیشیده اند که همنشین آنان هیچ جنونی ندارد؟ او جز هشدار دهنده ای آشکار نیست) (اعراف 184). خداوند در این آیه، متهم کردن پیامبر (ص) را به جنون، ناشی از فکر نکردن آنان می داند. در صورتی که اگر فکر می کردند، به حقیقت رسالت پیامبر (ص) پی می بردند. بر این اساس، تفکر در هر چیزی ماهیت آن را روشن می کند. در فراز دیگری نیز انکار لقای پروردگار، به نداشتن تفکر منکران نسبت داده می شود. (روم 8)

بدین ترتیب، فکر کردن در صورت به کارگیری آن، منجر به شناخت حقیقت می شود و وقتی که انسان از آن استفاده کند، به نشانه های الهی پی می برد. خداوند متعال در قرآن، یکی از ویژگی های اولوالباب را فکر کردن بر می شمارد و در توصیف آنان می

فرماید: 171#&; همانان که خدا را در همه احوال ، ایستاده و نشسته و به پهلوی آرمیده، یاد می کنند و در آفرینش آسمان ها و زمین می اندیشند که پروردگارا این ها را بیهوده نیافریده ای، منزهی تو. پس ما را از عذاب آتش دوزخ در امان بدار". (آل عمران 191).